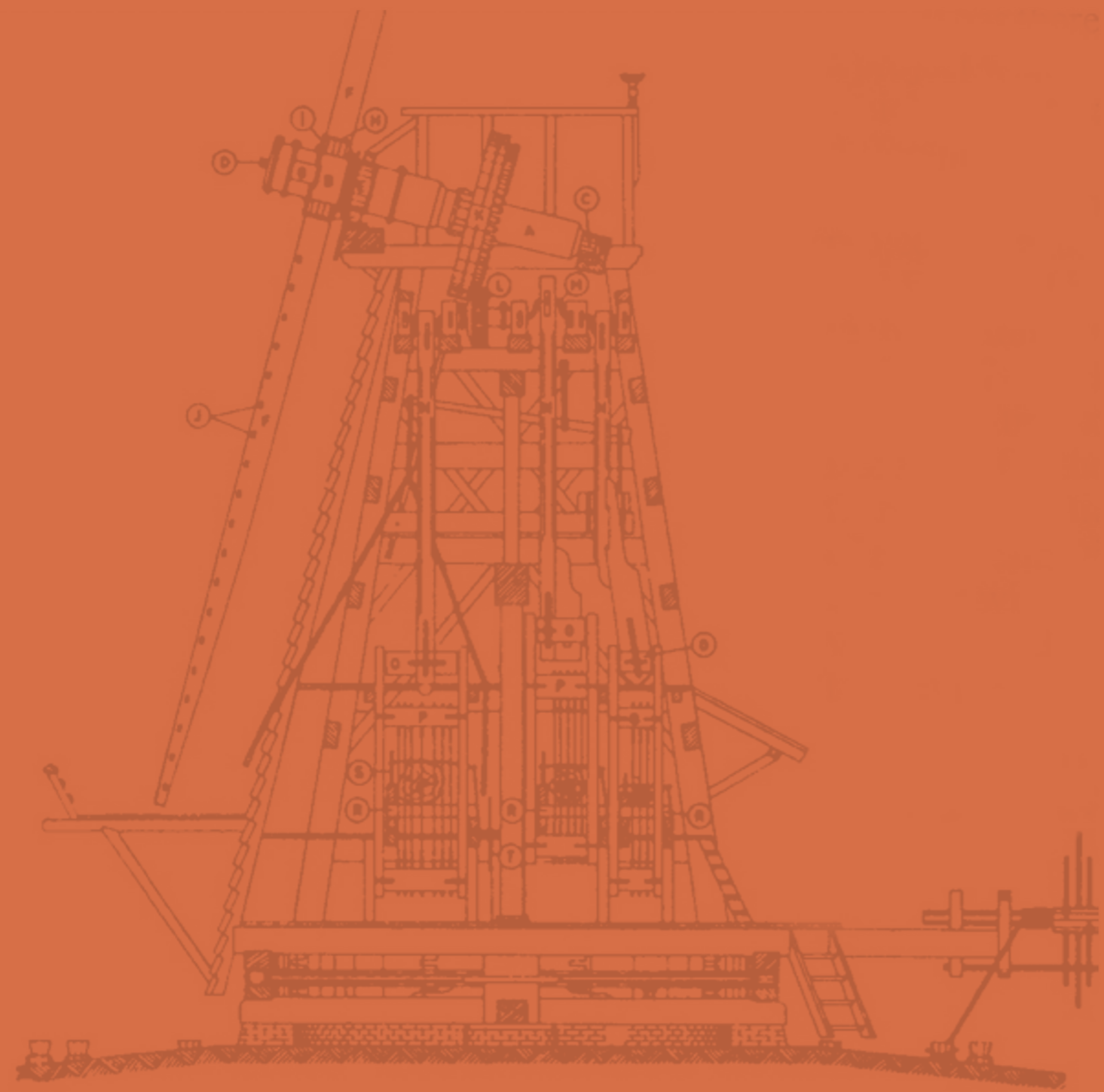

Geen Erfgoedpark zonder Houtzaagmolen

Cultuurhistorische component als onderdeel nieuwe recreatiebestemming.

Plan voor de bouw van een werkende houtzaagmolen en een museale inrichting van de Westzaanse houtloods, op initiatief van de Stichting Cornelis Corneliszoon van Uitgeest, in samenwerking met twee ondernemers en vier regionale erfgoedorganisaties.

Inhoud

1. Introductie **4**
  2. Het Collectief, gestuurd door de SCCvU en de motivatie voor het bouwen van een werkende houtzaagmolen en het inrichten van een museumschuur **5**
  3. Operationele doelen van het Collectief **6**
  4. Praktische aanpak **7**
  5. De opstallen van het voormalige Erfgoedpark en de investeringen **8**
  6. Projectplan en voorgenomen invulling van de stichtingsdoelstellingen **10**
Schetsontwerpen voor de museale inrichting van de houtloods **12**
  7. Benodigd startkapitaal **15**
  8. De historische component **16**
- Colofon **18**

1. Introductie

Het Recreatieschap Alkmaarder- en Uitgeestermeer (RAUM) heeft met de heren Nico Scheffer en Paul Klomp van Vuurland b.v. uit Beverwijk twee jonge enthousiaste ondernemers gevonden, die het voormalig Erfgoedpark De Hoop commercieel willen gaan herontwikkelen: met horeca, recreatieve verblijfsaccommodaties en watersportvoorzieningen. Zij krijgen het gebied in erfpacht en betalen eenmalig een bedrag voor de verwerving van de bestaande opstallen op het terrein.

Bij het voorbereiden van hun initiatief hebben zij contact gezocht met vijf erfgoedorganisaties die betrokken waren bij het oorspronkelijke idee om hier een historisch houtzaagmolencomplex te realiseren. Dat gebeurde op verzoek van het RAUM. Misschien zou er in de nieuwe aanpak ruimte zijn om onderdelen van de oude plannen te realiseren, zo was de redenering bij het recreatieschap.

De ondernemers hadden daar wel oren naar. In hun businessplan voor het Recreatie-Erfgoedpark staat te lezen dat 'de cultuurhistorische omgevingswaarden gewaarborgd moeten worden'. In praktische zin vertalen zij dat door op de al aanwezige fundering de herbouw van de houtzaagmolen mogelijk te maken.

Daarnaast stellen de ondernemers de authentieke Westzaanse houtdroogloods op het terrein (provinciaal monument) beschikbaar voor een museale inrichting. Daar kan het verhaal worden verteld over Cornelis Corneliszoon van Uitgeest, die met de uitvinding van

de houtzaagmolen zo'n belangrijke rol speelde bij de industriële ontwikkeling van ons land. Verder zal er aandacht zijn voor de bijzondere ontstaans- en bewoningsgeschiedenis van het Oer-II gebied.

De betrokken erfgoedorganisaties :
- Stichting Cornelis Corneliszoon van Uitgeest;
- Stichting Uitgeester en Akersloter Molens;
- Stichting Oer-II;
- Museum Kennemerland;
- Vereniging Oud Uitgeest;

Deze gelegenheidscoalitie heeft de handen ineen geslagen en wil zich als collectief, met de operationele naam 'Cornelis Corneliszoon van Uitgeest Collectief' inzetten voor de nieuwe kansen die nu worden geboden. Inmiddels hebben er verkennende onderzoeken plaatsgevonden en is in kaart gebracht wat er voor komt kijken om de plannen uit te voeren. Er liggen offertes voor de molenbouw en er is een concept plan voor de museale inrichting van de houtloods.

De begroting voor het totale project bedraagt anderhalf miljoen euro. Een aanzienlijk deel van dat bedrag moet van fondsen en sponsors komen. Belangrijk daarbij is, dat een financiële basis als start beschikbaar komt. Daarom wordt door ons een beroep gedaan op het RAUM met een formeel verzoek voor een substantiële bijdrage.

Dat geld zou naar onze onbescheiden mening gevonden kunnen worden in de opbrengst van de verkoop van de opstallen op het erfgoedpark. Wij nemen de

vrijheid die suggestie te doen, omdat de investeringen om die gebouwen neer te zetten destijds zijn gedaan door de initiatiefnemers van het Industrieel Erfgoedpark De Hoop, met bijdragen van onder meer de Europese Unie, de Provincie, de gemeente Uitgeest, regionale banken, lokale bedrijven en niet in de laatste plaats van de Uitgeester bevolking.

De nieuwe inrichting van het Erfgoedpark, waarin een commerciële partij en erfgoedinstellingen elkaar hebben gevonden, sluit goed aan bij het toeristisch en recreatief beleid van het RAUM en de provincie Noord-Holland, waarin duurzame en authentieke profilering van de regio worden gepropageerd en bestaande voorzieningen elkaar zullen aanvullen en versterken. Met de werkende houtzaagmolen en de museaal ingerichte loods op het erfgoedpark zal het RAUM-gebied als recreatiebestemming meer beleefbaar en aantrekkelijker worden.

In dit Bedrijfsplan meer over een verdere onderbouwing van de aanleiding, opzet en invulling van de historische component op het Erfgoedpark. Het kunnen beschikken over een startkapitaal is voor de uitvoering van wezenlijk belang, temeer daar veel fondsen cofinanciering als voorwaarde voor een bijdrage stellen.

2. Het Collectief gestuurd door de Stichting Cornelis Corneliszoon van Uitgeest, de motivatie voor het bouwen van een werkende houtzaagmolen en het inrichten van een museumschuur.

De Stichting Cornelis Corneliszoon van Uitgeest CCvU zet zich al 25 jaar in voor de realisering van de bouw van een werkende paltrok-houtzaagmolen. De organisatie wordt gedragen en geleid door uitsluitend vrijwilligers uit Kennemerland. Bij hun omgeving en de geschiedenis betrokken mensen die geboeid raakten door de regionale link met de belangrijke economische ontwikkelingen van ons land ten tijde van de Opstand tegen het Spaanse bewind (1568-1648). En dan in het bijzonder door de bepalende bijdrage daaraan van de Uitgeester houtzager en molenmaker Cornelis Corneliszoon.

In bijna alle boeken over molens en de molenmakerij wordt de uitvinding van Corneliszoon's houtzaagmolen, genoemd en geroemd. Dat is ook zo met zijn uitvindingen van de oliemolen met kantstenen, de verbeterde krukas en de voorloper van de centrifugaalpomp. Maar tot enkele decennia geleden bleef het daar bij.

De Stichting Industrieel Erfgoedpark 'De Hoop' heeft zich in die periode ingezet voor het rehabiliteren van deze belangrijke 16e-eeuwse uitvinder, onder andere door het verzorgen van publicaties, de uitgave van enkele boeken en brochures en de organisatie van een symposium in samenwerking met Corus (thans Tata Steel).

3. Operationele doelen van het Collectief

1. Het uitdragen van de geschiedenis van het met windkracht zagen van stammen tot balken en planken.
2. Het duiden van de ontwikkeling van de houtzagerijen in de Zaanstreek, Amsterdam en Alkmaar, een en ander geplaatst in de historische context en in navolging van het eerder geformuleerde gedachtegoed van Cornelis Corneliszoon van Uitgeest. Hier in Uitgeest ligt de bakermat van de pré industriële ontwikkeling van ons land.

Het Collectief zet zich in om deze doelen te verwezenlijken door:

- a. Het oprichten van een kleinschalig 'Historisch Houtzaagmolencomplex', als onderdeel van het Recreatie-Erfgoedpark, bestaande uit:
  - de bouw van een authentieke paltrok houtzaagmolen 'De Hoop';
  - de inrichting van een balkenhaven met steiger;
  - de museale inrichting van de droogschuur (Monumentale houtloods ex Rote Westzaan);
- b. Het opzetten van een operationele organisatie, bestaande uit:
  - een cultureel-historisch team;
  - een molenaarsteam;
  - een bouw- en onderhoudsteam;
  - een evenementencommissie;
  - een educatief team.

- c. Het onderhouden van een samenwerkingsverband met de Stichting Uitgeester en Akersloter Molens, de Stichting Oer-IJ, de Vereniging Oud Uitgeest en het Museum Kennemerland.

4. Praktische aanpak

De initiatiefgroep voor het realiseren van de historische component bij de herontwikkeling van het Recreatie-Erfgoedpark richt voor de bouw van een werkende houtzaagmolen en een museale invulling van de Westzaanse houtloods een projectgroep (Collectief) op, samengesteld uit professionals met specifieke kwaliteiten. Er zijn al contacten gelegd met diverse partijen. Het enthousiasme en de bereidwilligheid mee te doen is groot. Voor de invulling van de verschillende functies zijn reeds voldoende vrijwillige medewerkers, waaronder een aantal gediplomeerde vrijwillig molenaars en ambachtslieden, beschikbaar. De plannen krijgen ook bijval van organisaties als het Hoogheemraadschap, Fort K'UJK van Landschap Noord-Holland en Museum Huis van Hilde. Net als Museum Kennemerland en Recreatie Noord-Holland/ het RAUM worden ze actief betrokken bij de museale inrichting van de houtloods, waar niet alleen aandacht zal zijn voor de houtzaagmolen, maar ook ruimte wordt vrijgemaakt om bezoekers te informeren over andere kwaliteiten van dit gebied. En dan met name over cultuurhistorie, natuur en recreatiemogelijkheden. Anderen zullen dus ook van ons initiatief profiteren.

Meerwaarde

De bouw van de molen en de museale inrichting van de monumentale houtloods bezorgen het Erfgoedpark en daarmee de regio een toeristische meerwaarde. Het is een uitgelezen kans om op een duurzame en toegankelijke manier de bijzondere geschiedenis en de kwaliteit van het landschap onder de aandacht van het publiek te brengen.

Samenwerking

Bijzonder is ook de samenwerking met de recreatieondernemers ter plaatse. De locatie is bij uitstek geschikt als startplaats voor recreatieve activiteiten en als locatie voor culturele evenementen. Vanuit de erfgoedorganisaties zijn diverse fiets- en wandelroutes voor het gebied ontwikkeld. Die kunnen straks door bezoekers zelfstandig worden afgelegd, maar het is ook de bedoeling dat daar speciaal voor opgeleide Oer-IJ gidsen voor worden ingezet. De plannen worden ook ondersteund door de op initiatief van de gemeente Uitgeest opgerichte werkgroep Cornelis Corneliszoon van Uitgeest, waarin recreatieondernemers en erfgoedorganisaties elkaar gevonden hebben.

Bouw en Exploitatie

Voor de feitelijke bouw van de molen wordt een afzonderlijke projectorganisatie verantwoordelijk. Beheer en onderhoud komen in handen van een exploitatiestichting. De beoogde houtzaagmolen zal als commerciële onderneming zonder winst oogmerk worden geëxploiteerd. Daarbij worden veel vrijwilligers ingezet.

Er zijn diverse deskundigen nauw betrokken bij het opstellen van het businessmodel. Dat gaat dan met name om molenmakers met ervaring op dit terrein, medewerkers van andere werkzame houtzaagmolens, de Stichting Uitgeester en Akersloter Molens en de Noord-Hollandse Molenfederatie. Ook met leveranciers en afnemers van hout bestaan goede contacten. De vraag naar specifiek windmolen-gezaagd hout, met name in de restauratiebouw is groot en rechtvaardigt

de verwachting dat de molen kostendekkend kan worden geëxploiteerd.

De uitgaven voor de restauratie en inrichting van de houtloods zijn eenmalig. Het onroerend goed blijft eigendom van de ondernemers op het terrein. Voor het onderhoud en gebruik worden aan de organisaties binnen het Collectief geen kosten in rekening gebracht. Met de museale bestemming krijgt dit provinciaal monument een mooie, nieuwe publieksfunctie. Bij het realiseren van de permanente en vrij toegankelijke presentatie is de gerenommeerde tentoonstellingsbouwer en conceptontwikkelaar Tekst & Uitleg uit Haarlem betrokken. Deze tentoonstellingsbouwer is onder meer verantwoordelijk voor het nieuwe Molenmuseum op de Zaanse Schans.

5. De opstallen van het voormalige Industrieel Erfgoedpark De Hoop

Het RAUM krijgt van de exploitanten van het Recreatie-Erfgoedpark een jaarlijkse erfpacht. Daarnaast is er een eenmalige opbrengst uit de verkoop van de opstallen op het terrein. Die gebouwen konden worden neergezet door de inbreng van vrijwilligers en bijdragen door derden.

Gebouwen	Status op 1 september 2020
1. Timmerwerkplaats 'De Juffer'	Gerealiseerd
2. Droogloods met lattenzager 'Corneliszoon' en molenaarshut	Gerealiseerd
3. Paltrok Houtzaagmolen 'De Otter' of Moleneiland met ringmuur, onderbouw en kruivloer	Vervallen Gerealiseerd
4. Zuidelijke houtloods ex 'De Otter'	Vervallen
5. Westzaanse houtloods (Provinciaal monument)	Gerealiseerd
6. Beheers- en Informatiecentrum 'Het Pakhuis'	Fundering gerealiseerd
7. Westelijke houtloods ex 'De Otter'	Vervallen

Poorten, hekken en steiger etc.	Status
A. Toegangspoort	Gerealiseerd
B. Oostelijk hek (op de dijk)	Gerealiseerd
C. Zuidelijk hek (op de dijk)	Gerealiseerd
D. Poort op steiger	Gerealiseerd
E. Steiger	Gerealiseerd
Infra (electr./ water / riolering)	Gerealiseerd
4 Info-huisjes	Gerealiseerd

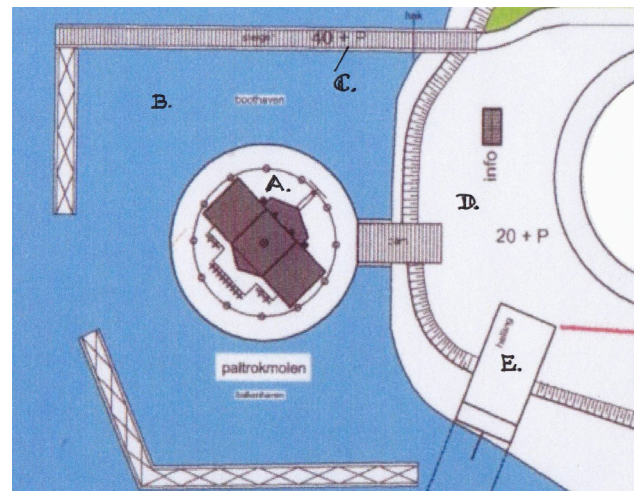
Bouwkosten gerealiseerde opstallen		
Timmerwerkplaats 'De Juffer'	€	547.241,-
Droogloods met molenaarshut	€	114.419,-
Zaagwerk 'Corneliszoon'	€	4.500,-
Lattenzager 'Corneliszoon'	€	104.320,-
Moleneiland met ringmuur, kruishouten en kruivloer	€	79.600,-
Balkenhaven en steige	€	51.500,-
Westzaanse houtloods (Provinciaal monument)	€	284.545,-
Beheers- en Informatiecentrum 'Het Pakhuis'	€	155.495,-
Scheepshelling	€	68.868,-
A. Toegangspoort	€	3.750,-
B. Oostelijk hek (op de dijk)	€	790,-
C. Zuidelijk hek (op de dijk)	€	790,-
D. Poort op steiger	€	850,-
E. Steiger	€	21.400,-
Infra (electr./ water / riolering)	€	315.459,-
4 Info-huisjes	€	9.750,-
Totaal	€	1.763.277,-

Overheden, sponsors, subsidiënten, obligatiehouders en bedrijven die de bouw van de gerealiseerde objecten mogelijk maakten.		
Provincie Noord-Holland (FINH)	€	730.156,*
Gemeente Uitgeest	€	113.445,-
Ymond Yzersterk	€	90.756,-
VSB-Fonds	€	45.378,-
Interreg IIIB (EU) North Sea faring	€	326.498,-
Bouwfonds Cultuurfonds	€	18.151,-
Bouwfonds	€	22.679,-
Schiphol Fonds	€	3.000,-
Van Toorn & Scholten Stichting	€	42.597,-
Ver. Hollandsche Molen	€	30.000,-
Fam. Van Miert	€	9.422,-
Parteon/Provincie Noord-Holland (Westzaanse Loods)	€	284.545,-
Obligaties	€	89.700,-
Eecen	€	25.000,-
Jonge Arnoldus	€	18.000,-
Particulieren en bedrijven	€	67.444,-
Subtotaal	€	1.916.771,-
* Hiervan bij opheffing van SIEDH niet gedeclareerd.	€	146.030,-
Totaal	€	1.770.741,-

6. Projectplan en voorgenomen invulling van de Collectieve doelstellingen

De bouw van de werkende Paltrok houtzaagmolen 'De Hoop'

Situatieschets en voorstel voor gebruik van een deel van het Erfgoedpark voor de bouw van de Paltrok houtzaagmolen door de SCCvU.

Het moleneiland met de reeds gerealiseerde ringmuur

Het beoogde eindresultaat

De bouw van de paltrokmolen zal worden uitgevoerd door een gerenommeerde molenmaker. De bouw, die ca. 16 maanden in beslag zal nemen, zal een interessant en attractief schouwspel opleveren.

Na realisatie van de paltrok, zal deze worden gebruikt voor het verzaagen van stammen tot balken en planken. De stammen (voornamelijk Europees naaldhout) zullen enkele jaren 'wateren' in de balkenhaven voordat zij worden verzaagd. Balken en planken zullen onder andere worden verkocht t.b.v. de restauratieve bouw. Ook zal het z.g. 'Wagenschot' (Ca. 1 cm dikke panelen) met de molen kunnen worden gezaagd.

Het toekomstige onderhoud van de molen zal worden uitgevoerd door gekwalificeerde vrijwilligers.

Fasering en financiering

Het feitelijke realiseren en exploiteren van een werkende houtzaagmolen is goed te doen. Er is voldoende kennis voorhanden en verschillende gerenommeerde molenbouwers hebben met het uitbrengen van offertes al blij gegeven van hun interesse en beschikbaar voor het project. Ook voor de museale inrichting van de monumentale houtloods ligt er een concreet uitvoeringsprogramma. De grootste uitdaging wordt de financiering.

Vanuit de politiek is er veel bijval voor de plannen. Gaat zich dat ook vertalen in een eenmalige financiële bijdrage? Dat is de vraag. Uit hiernaast staande investeringschema blijkt dat ook op fondsen en sponsors wordt gerekend. Bij de werving van middelen laten we ons adviseren en begeleiden door een professionele organisatie op dit gebied. De geraadpleegde deskundige noemt het project kansrijk, maar benadrukt wel dat het beschikbaar komen van een startkapitaal vanuit betrokken overheden een belangrijke factor voor succes zal zijn.

Planning (indicatief)		
Maand	Actie	Doel
Oktober 2020	Overleg met bestuursleden RAUM	Informatie verschaffen over project en noodzaak startkapitaal
November t/m december 2020	Overleg met het bestuur van het RAUM	Principebesluit RAUM overstartkapitaal
December 2020	Onderzoek vrijstelling BTW	Substantiële vermindering van het benodigde investeringsbedrag
December 2020 t/m januari 2021	Opstellen projectplan, onderzoek fasering project en sponsorwervingsplan. Vastlegging juridische positie stichting C Cz als eigenaar molen.	Verwerving subsidies. Sponsoren en fondsen.
Februari t/m augustus 2021	Onderzoek en overleg met sponsoren, subsidiegevers fondsen. Indiening aanvragen	Dekking investering
Augustus 2022 start bouw molen en inrichting loods	Opstarten twee projectgroepen	Realisatie molen en museale inrichting loods.

Dekking van het investeringsbedrag van € 1.279.500,00 (exclusief BTW)		
Bijdrage RAUM (startkapitaal)	€	350.000,-
Goede Doelen loterij	€	520.000,-
Gemeente Uitgeest	€	50.000,-
Lokale/regionale fondsen	€	75.000,-
Sponsoring lokale en regionale bedrijven	€	30.000,-
Inzet uren eigen vrijwilligers per project € 30.000,00	€	60.000,-
Landelijke fondsen	€	100.000,-
Provinciaal subsidie (monumentale loods)	€	35.000,-
Bijdrage eigenaren loods (herstelkosten)	€	24.500,-
Crowdfunding	€	35.000,-

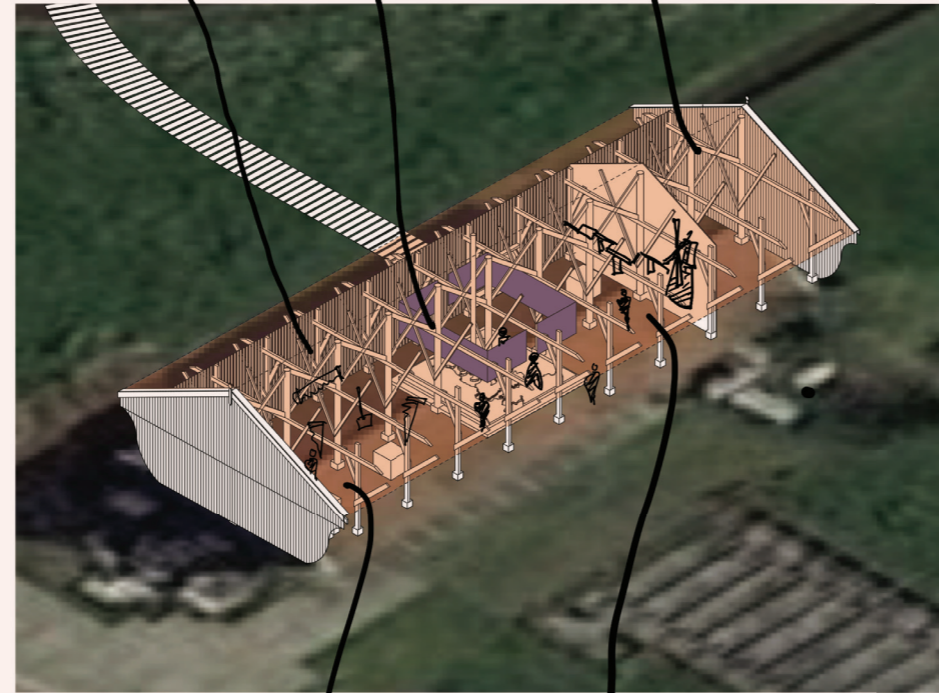
Te maken reparatie- en restauratiekosten museale houtloods		
Schilderwerk	€	7.500,-
Kosten klein timmerwerk	€	1.500,-
Herstel goten, klossen en plankier	€	4.500,-
Reparatie van de kopgevels	€	8.500,-
Reparatie van waterborden en windveren	€	2.500,-
Reparatie van de kopgevels	€	8.500,-
Totaal exclusief BTW	€	24.500,-

pad naar uitkijkpunt
uitgeestermeer

info over hangend gereedschap
via houtblok, met zoeklicht

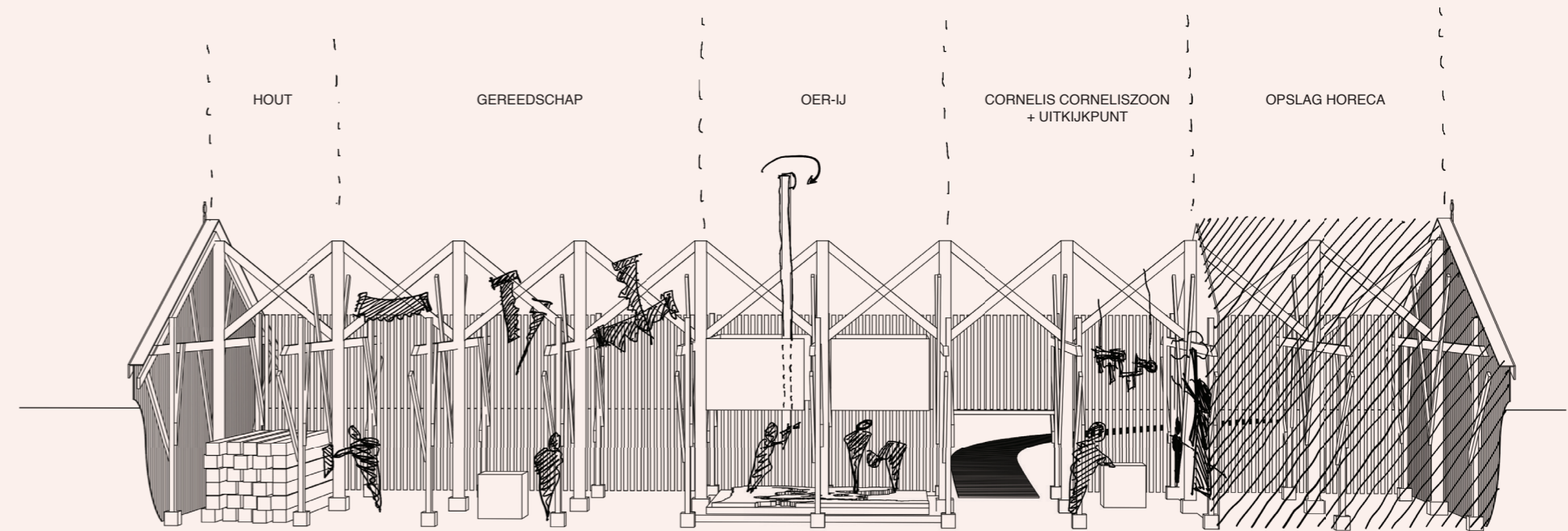
oer-ij maquette met projectie van veranderend
landschap + periscoop om uitgeestermeer en
her te bouwen molen te kunnen zien

horeca opslag

binnenkant wand collage cornelis corneliszoon:
uitvinding houtzaagmolen + vertellende silhouetten,
bediening via houtblok + hangende krukas te bedienen

houtopslag met verschillende houtsoorten
en zaagmethodes zichtbaar op balken +
info op scherm verwerkt in balkenstapel

Erfgoedpark De Hoop, Uitgeest
18.09.2020 concept

• de loods als
houtopslag: een
stapel houten balken
met verschillende
zaagmethodes
en houtsoorten,
toegelijk met een
ingebouwd scherm;
• herbouw molen
toegelijk.

• hangend gereedschap,
waarover info te verkrijgen is
via een interactief menu op
een houtblok, gereedschap
wordt aangelicht met een
zoeklicht.

• beloopbare maquette met
projectie over veranderend
landschap van het Oer-IJ
met bijbehorende projectie in
"lampenkap";
• periscoop met uitzicht over
Uitgeestermeer inclusief te
herbouwen molen;

• collage op binnenwand
over uitvinding van de
houtzaagmolen door
Cornelis Corneliszoon;
• hangende krukas die
bediend kan worden;
• deur die uitkomt op het pad
naar het uitkijkpunt over het
Uitgeestermeer.

Erfgoedpark De Hoop, Uitgeest
18.09.2020 concept

De monumentale 'Westzaanse' droogloods

Restauratie en reparatie en achterstallig onderhoud

De monumentale houtdroogloods werd vanuit de voormalige werf van Houthandel Rote. In Westzaan naar Uitgeest overgebracht in 2009. In 2010 werd de loods na plaatsing opgeleverd. Vanaf dat moment is onderhoud van het volledig houten gebouw achterwege gebleven.

De museale inrichting van de houtloods

Voor de museale inrichting van de houtloods maakt Tekst & Uitleg uit Haarlem een plan van aanpak. Met een permanente publiekspresentatie worden hier drie onderwerpen belicht.

- De persoon en betekenis van Cornelis Corneliszoon van Uitgeest, innovator en uitvinder van de houtzaagmolen
- De veranderingen in het oorspronkelijke Oer-IJ landschap, afgezet tegen de economische en industriële ontwikkelingen in De Gouden Eeuw.
- De bouw van een werkende houtzaagmolen, vooral bedoeld als eerbetoon voor Cornelis en als attractie voor dagjesmensen en toeristen.

Bij de inrichting zal het karakter en de functie van het houtloods leidend zijn. Ingericht alsof het pakhuis nog in gebruik is voor het drogen van gezaagd hout.

Met een authentiek karakter, zoals je dat ook ziet in bijvoorbeeld het Zuiderzeemuseum. Het moet ruiken naar hout en er ligt zaagsel op de grond. Er is oud gereedschap voorhanden en ook andere authentieke voorwerpen benadrukken het tijdsbeeld. Het gebouw moet een open karakter houden, waar het publiek zo in en uit kan lopen. De presentatie moet weerbestendig en hufterproof zijn.

We beschikken over een flinke collectie origineel timmermangereedschap dat op een of andere manier kan worden toegepast. De unieke verzameling is eerder beschikbaar gesteld door het Ambachtmuseum uit Haastrecht. Voorhanden zijn ook diverse schaalmodellen van houtzaagmolens. Mogelijk moeten die - vanwege hun kwetsbaarheid - wel enigszins beschermd worden gepresenteerd.

De locatie biedt ook een goede gelegenheid bezoekers letterlijk een blik op het Uitgeestermeer te gunnen. Dit aardkundig monument maakt deel uit van het landschapsverhaal, waarin ook het Oer-IJ een prominente rol speelt. Voor de Stichting Oer-IJ is de museale presentatie de plek waar we met name de fase van 'de nieuwe tijd' (1500-1850) willen uitlichten. Daar ligt ook de link met uitvinder Cornelis en het houtzaagmolenverhaal.

Erfgoedpark De Hoop staat voor de Nieuwe Tijd, met Cornelis Corneliszoon van Uitgeest als innovator en uitvinder van de houtzaagmolen. Hier legde hij de basis voor de industrialisatie, die ons land later veel welvaart zou brengen.

7. Benodigd startkapitaal

Indicatie totale investering		
Bouw volledige houtzaagmolen	€	870.000
Inrichting biotoop	€	50.000
Herstelkosten droogloods	€	24.500
Bestrating	€	50.000
Museale inrichting loods	€	200.000
Projectorganisatie	€	50.000
Marketing en pr	€	10.000
Onvoorzien	€	25.000
BTW 21 procent	€	270.000
Totaal	€	1.549.500

De bereidheid van de ondernemers ons de ruimte te geven nog iets van het oude plan op het erfgoedpark te realiseren beschouwen we als een laatste kans om hier als eerbetoon aan Cornelis Corneliszoon van Uitgeest een werkende houtzaagmolen te realiseren. Nu nog is de betrokkenheid en kennis aanwezig om die ambitie ook waar te maken.

Ook naar overheden, instellingen, bedrijven en burgers die in het verleden financieel een bijdrage hebben geleverd is dit een laatste en uitgelezen mogelijkheid dat ze nog iets terug zien van hun bijdragen. Met name naar de gemeenschap toe bestaat een zekere schatplichtigheid.

Een morele verantwoordelijkheid om een gebaar te maken. Zonder een startkapitaal en substantiële bijdrage vanuit het RAUM blijft ook dit initiatief in goede bedoelingen steken. Dat zou eeuwig zonde zijn.

8. De historische component

Cornelis Corneliszoon, een opmerkelijk uitvinder...

Cornelis Corneliszoon van Uitgeest, houtzager, molenmaker en uitvinder.

Portrait imaginaire door J. Deckwitz

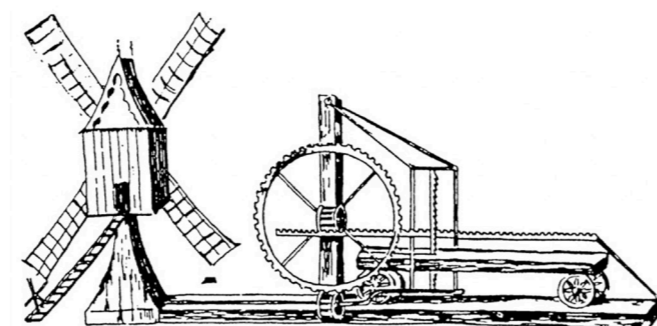
Aan het einde van de zestiende eeuw ontwikkelde Cornelis Corneliszoon van Uitgeest (ca 1550-1607) meerdere bijzondere constructies die voor de economische ontwikkeling van de Republiek der Verenigde Nederlanden van grote betekenis zouden blijken te zijn. De belangrijkste uitvinding van Corneliszoon heeft betrekking op het zagen van hout. Dat was tot het moment van de uitvinding een zeer inspannend en tijdrovend werk, dat met de hand moest worden uitgevoerd.

De grote verdienste van de uitvinder was, dat hij een methode bedacht om met behulp van windkracht te zagen. In vergelijking met de handzagers, werd de zaagproductie met de factor 30 vergroot. Daardoor konden in korte tijd grote hoeveelheden stammen op goedkope wijze worden verwerkt tot balken en planken, die onder meer voor de bouw van schepen, molens, pakhuisen en boerderijen nodig waren.

De enorme opbloei van de scheepsbouw en toeleveringsbedrijven langs de Zaan in de 17e eeuw, was hiervan een direct gevolg.

Door de ingebruikname van de houtzaagmolens en andere industriemolens staat de Zaanstreek vanaf die tijd bekend als het eerste industriegebied van Europa.

Op 15 december 1593 verleenden de Staten van Holland aan Corneliszoon, voor een periode van 10 jaar, octrooi voor de door windkracht aangedreven houtzaagmolen. Op 6 december 1597 verleenden de

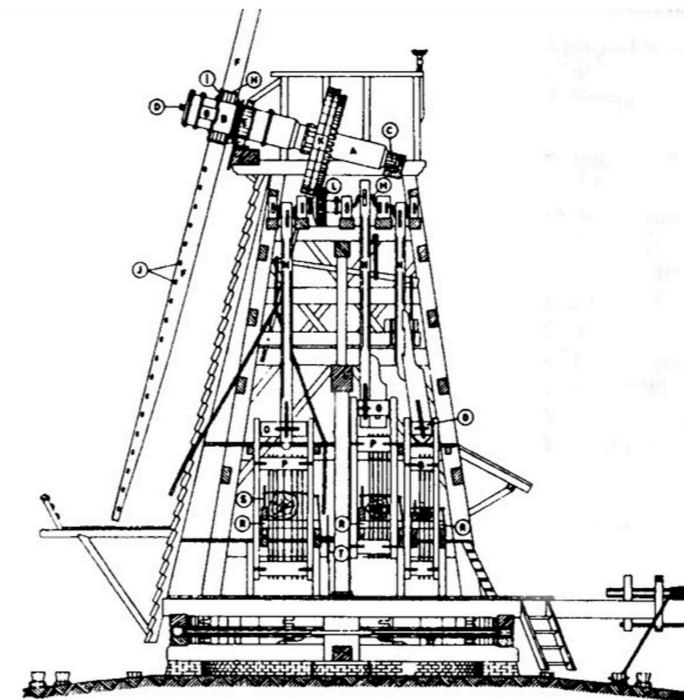

Tekening bij het octrooi van 15 december 1593 van de Staten van Holland voor de door wind aangedreven houtzaagmolen.

Staten van Holland aan de Uitgeester uitvinder, voor een periode van 12 jaar, octrooi voor de toepassing van krukassen in molens (CCvU noemt de krukas 'Het Besondere Creckwerck'). Tegelijkertijd en voor eenzelfde periode, verleenden de Staten hem octrooi voor de oliemolen met kantstenen, de z.g. 'kollergang'. Van de houtzaagmolen en de oliemolen zullen, alleen al in de Zaanstreek, respectievelijk 252 en 160 exemplaren operationeel worden.

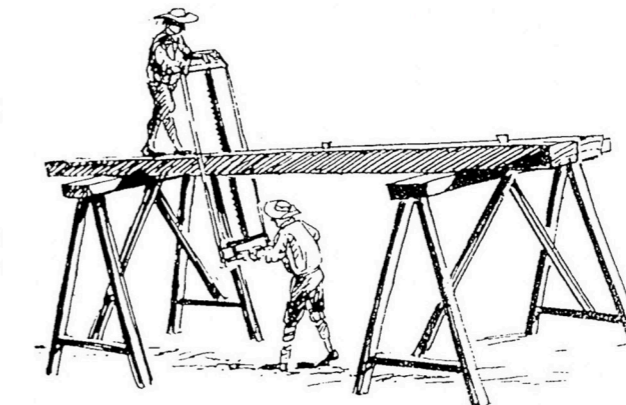
Uitvinding houtzaagmolen essentieel voor ontwikkeling VOC en WIC

In 1596 verkocht Cornelis Corneliszoon het prototype van zijn zaagmolen, 'Het Juffertje' genaamd, aan Dirk Sijbrandsz in Oostzaandam. Deze vergrootte het molentje en voerde het uit met meer zaagramen.

Ten opzichte van het handmatig zagen kon met de zaagmolen 30 x sneller worden geproduceerd. Bovendien waren alle planken en balken even dik. Een belangrijk, bijkomend voordeel.

In het eerste decennium van de 17e eeuw werd het principe van CCvU verder ontwikkeld tot een type houtzaagmolen dat wij nu kennen als 'paltrok'. De ronddraaiende beweging van het wiekenkruis wordt met behulp van de krukas omgezet in een op-en-neer-gaande beweging van de zaagramen. De tekening toont een krukas met 3 krukken en 3 zaagramen, die door middel van z.g. kolderstokken (of wuifelaars) op-en-neer worden bewogen. In elk zaagram zijn meerdere

Mechanisch zagen verving het handmatige zagen...

zaagbladen gespannen, waardoor in één productiegang vele planken tegelijk uit de stammen kunnen worden gezaagd. De 3 krukken staan onder een hoek van 120° ten opzichte van elkaar, waardoor een gelijkmatige beweging van het zaagproces wordt verkregen.

Handzagen was een inspannend en secuur werk. Bekend is, dat twee zagers er ongeveer 8 uur over deden om 1 zaagsnede van 5 meter lengte te maken in een eikenstam met een doorsnede van 60 cm.

Uit het oogpunt van het Amsterdamse handzagersgilde bezien, is het begrijpelijk dat dit zich verzette tegen deze opmerkelijke innovatie. In 1627 werd de weerstand van het gilde gebroken. In 1631 werd de 'Zaagmolencompagnie' opgericht en werd 'De Otter' als eerste van 12 houtzaagmolens langs de Kostverlorenvaart in Amsterdam gebouwd.

Op het moment dat het Amsterdamse handzagersgilde ter ziele ging, waren er in de Zaanstreek reeds 53 houtzaagmolens operationeel. Zij leverden hun, op concurrerende wijze, gezaagd hout aan de vele scheepswerven in de Zaanstreek en Amsterdam. Voor de bouw van alle denkbare typen schepen en schuiten. De uitvinding van de door wind aangedreven houtzaagmolen 'kwam precies op tijd'. Als gevolg van de oprichting van de Verenigde Oost-Indische Compagnie in 1602 en de West Indische Compagnie in 1621, waren ongekende hoeveelheden gezaagd hout nodig voor het eveneens ongekende aantal schepen dat voor beide compagnieën nodig was.

De uitvinding van de door wind aangedreven houtzaagmolen 'kwam precies op tijd'. Als gevolg van de oprichting van de Verenigde Oost-Indische Compagnie in 1602 en de West Indische Compagnie in 1621, waren ongekende hoeveelheden gezaagd hout nodig voor het eveneens ongekende aantal schepen dat voor beide compagnieën nodig was. Voor de bouw van een groot V.O.C. retourschip of oorlogsschip moesten niet minder dan 3.000 eikenstammen worden verzaagd! Het is dan ook niet overdreven te stellen, dat de uitvinding van de houtzaagmolen, een grote bijdrage heeft geleverd aan de ontwikkeling van Nederland als maritieme grootmacht. De houtzaagmolens zaagden overigens niet alleen voor de scheepswerven. Ook voor de bouw van sluisen, remmingswerken, poldermolens, woningen, schuren en pakhuisen was veel gezaagd hout nodig.

Toegevoegde waarden van het houtzaagmolencomplex en de museumschuur voor de exploitant van het Recreatie- Erfgoedpark

Voor het realiseren van een historisch en cultureel verantwoord en toeristisch aantrekkelijk Erfgoedpark is het zeer gewenst de 'houtzagerij-elementen' op te nemen in een setting, waarin de paltrok het middelpunt zal vormen. Daarmee kan het houtzaagmolencomplex samen met de museale loods voor een toekomstige exploitant van het park een belangrijke toegevoegde waarde opleveren.

Het Erfgoedpark De Hoop is nu al onderdeel van de Holland Route van de ERIH (European Route of Industrial Heritage). Brochures en borden langs de doorgaande wegen verwijzen hier naar.

Mogelijk kunnen die beloftes nu door een gezamenlijke inspanning toch nog worden waargemaakt. Aan ons enthousiasme zal het niet liggen.

Mr. C.B.P. Hazenberg, voorzitter

A. van Wijk, secretaris

De Stichting Cornelis Corneliszoon van Uitgeest is een Algemeen Nut Beogende Instelling

Bronnen:

- SIEDH
- SHDO
- Historische informatie: 'Cornelis Corneliszoon van Uitgeest, uitvinder aan de basis van de Gouden Eeuw' (Walburg Pers, Zutphen, 2002)
- ERIH - Nederland

